

Don Vito

MASSIMO CIANCIMINO
FRANCESCO LA LICATA

Don Vito

DE GEHEIME CONTACTEN TUSSEN STAAT EN MAFFIA
VERTELD DOOR EEN UITZONDERLIJKE GETUIGE

Met de getuigenis van Giovanni Ciancimino

Vertaald uit het Italiaans
door Jeanne Crijns en Wilfried Dabekaussen

Lebowski Publishers, Amsterdam 2011

Oorspronkelijke titel: *Don Vito*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Feltrinelli Editore

© Massimo Ciancimino & Francesco La Licata

© Vertaling uit het Italiaans: Jeanne Crijns en Wilfried Dabekaussen, 2010

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2011

Omslagontwerp: Loudmouth, Utrecht

Omslagfoto: Massimo Ciancimino

Typografie: Michiel Niesen, ZetProducties, Haarlem

ISBN 978 90 488 0702 4

NUR 305

www.crimedelacrime.nl

www.lebowskipublishers.nl

Lebowski Publishers is een imprint van Dutch Media Uitgevers bv

lebowski

Dit boek is ook leverbaar als e-book:
ISBN 978 90 488 0706 2

Voor Vito Andrea en Carlotta, voor hen leef ik
M.C.

Met dank aan Maddalena
E.L.L.

Voor mijn zoon Marco
G.C.

Voorwoord

Ik ontmoette Massimo Ciancimino begin 2008. Hij kwam me opzoeken op de redactie van *La Stampa* in Rome en wilde erg graag praten over zijn ‘ellende’, dat wil zeggen over zijn juridische problemen. Hij was in de gevangenis beland, zo zei hij, alleen maar omdat hij de zoon was van don Vito, maffiaburgemeester van Palermo. Hij protesteerde tegen een aantal onregelmatigheden in zijn proces en was bang voor gevolgen van dit alles op zijn relatie met zijn vrouw Carlotta. Hij vreesde dat hij ‘het enige goede in mijn leven’ zou verliezen: zijn zoontje, Vito Andrea, toen nog geen vier.

Zonder dat hij acht sloeg op mijn scepsis over zijn werkelijke motieven voor ‘samenwerking’ en mijn reserves in verband met zijn naam, vertelde hij over het roekeloze leven naast zijn vader. Het leken wel gebeurtenissen uit een Amerikaanse film. Hij vroeg of dit verhaal een boek kon worden, zoals hij zich had voorgenomen toen zijn vader overleed. Ik ontken niet dat hij erin slaagde iets bij me los te maken. Zijn verhaal was een roman op zich: maffia, geheime dienst, corrupte politici, Sicilië. Het was ook de reconstructie van een haast pathologische vader-zoonrelatie, waarbinnen de zoon zich alleen maar kon verzetten door opstandig te zijn en zichzelf schade te berokkenen zonder het mechanisme van dwangmatige herhalingen te kunnen doorbreken. Niet slecht als grondslag voor een verhaal.

Maar er was wel een probleem. Massimo beschreef waargebeurde verhalen, hij praatte over bestaande personen en ernstige misdrijven. Ik zei tegen hem dat het, voordat hij aan een boek ging denken, goed zou zijn als hij zich bij de juiste mensen van deze last zou ‘bevrijden’: de rechterlijke macht. Eerlijk gezegd

had ik niet gedacht dat dit zou gebeuren. In de periode van eind februari tot begin april 2009 werd een begin gemaakt met Ciancimino's samenwerking met justitie in Palermo en Caltanissetta, en kreeg ik ongelijk.

Zo ontstond het boek dat u nu in handen hebt. De verhalen en de daarin voorkomende personen vormen de bekentenis van Massimo Ciancimino, die ik uit de eerste hand hoorde. Deze komt overeen met de dossiers van drie of vier officieren van justitie, en ze werden bevestigd door de waardevolle inbreng van zijn broer Giovanni met zijn nauwkeurig geheugen voor alles wat voorafging aan de betrokkenheid van Massimo. Niet alles is al openbaar gemaakt en waarschijnlijk zal niet alles worden bevestigd door gerechtelijke uitspraken. Maar één feit blijft: de emotionele kracht van een verhaal dat zich, juist door het te onttrekken aan de bureaucratische versnippering van wettelijke regels, aan ons toont als aangrijpende getuigenis van een deel van onze recente geschiedenis.

Dit boek mag dus niet alleen worden gelezen als een opsomming van feiten die volgens Massimo Ciancimino waar gebeurd zijn, waar hij persoonlijk bij betrokken was, of wat hij rechtstreeks van zijn vader Vito hoorde. Maar het is ook als een groot fresco van de Siciliaanse en Italiaanse werkelijkheid, die, zoals bekend, soms zelfs de somberste voorstellingen overtreft. Vanuit dit enigszins kritische perspectief nodig ik de lezer uit om aan dit verhaal te beginnen.

Francesco La Licata

11 maart 2010

Inhoud

1	Het verlies van mijn onschuld	11
2	Het roerige Palermo	31
3	Huize Ciancimino	55
4	De tics van don Vito	81
5	Amerika, het Vaticaan en Italiaanse mysteries	103
6	De val	129
7	1992, het einde van het evenwicht	161
8	De onderhandelingen, deel 1	183
9	De onderhandelingen, deel 2	207
10	De nieuwe bemiddelaars	227
11	Vaarwel don Vito	245
12	Het einde van het avontuur	253
	Personen	279
	Groepen	291
	Bijlage	293
	Chronologie	301

1 Het verlies van mijn onschuld

MASSIMO CIANCIMINO: Het was zomer en zoals alle rijke, gelukkige en 'keurige' Palermitanen waren we op vakantie in Baida. We verbleven in het vroegere huis van mijn grootouders Attilio en Adele, in de Via Falconara Baglia. Mijn vader, Vito Ciancimino, was een gevierd politicus: gehaat, gevreesd én vereerd. Hij werd aangevallen door de linkse pers, maar geaccepteerd door dat deel van de stad, het grootste, dat gewend was om met machthebbers om te gaan, uit eigenbelang of omwille van een rustig leven. Vooral omdat van de mensen die het voor het zeggen hadden enorme hoeveelheden geld en welstand naar hen toe konden vloeien: meer naar de hogere klassen en minder naar het plebs, zoals de arme klasse werd genoemd.

Mijn vader hield er niet van zich te scheren, hij onderging liever het ritueel bij de kapper die hij bijna elke dag bezocht. De 'kapperszaak' van Lo Piccolo was in de Via Sciuti, in het hart van de nieuwe metropool die na de grote bouwactiviteiten van de jaren zestig en zeventig was ontstaan, vlak bij het penthouse waar wij woonden, precies tegenover de voordeur van ons huis op nummer 85R. Die zomerochtend, begin jaren tachtig, zat ik dus te wachten in de kapperszaak van Lo Piccolo, terwijl die mijn vaders gezicht aan het inzepen was.

Ik wil graag benadrukken dat het tirannieke noodlot mij als kind al in de rol van officiële begeleider van mijn vader dwong. Uiteraard zou ik liever vrij zijn geweest om te doen wat jonge mensen doen. Maar mijn vader had anders besloten: ik was volgens hem te onrustig, te rebels, niet in staat met vrijheid om te gaan. En om dus zijn verstikkende controle op me uit te kunnen oefenen, moest ik dicht bij hem in de buurt blijven. Wat een le-

ven voor een jongen van nog geen achttien. Ik moest mijn haar laten knippen, omdat hij, mijn vader, dat die dag ook liet doen.

Hem naar de kapper vergezellen was een van mijn taken en vraag me niet wat voor zin het had om alleen banale bevelen te gehoorzamen: 'Ik wil mijn tas, of nee, pak de papieren... niet die, eikel! Geef me mijn bril, maar wel die met het lapje.' Een drama, die bril. Hij kon met een oog niet zien als gevolg van een beroerte en daarom had hij een bril nodig met een donkere lens.

Maar ik raakte eraan gewend. En, zoals iemand die op zijn beurt wacht bij de kapper, doodde ik de tijd met het bladeren in een tijdschrift, ik geloof het weekblad *Epoca*. Op een gegeven moment werd mijn aandacht getrokken door een artikel over de belangrijkste voortvluchtigen van de Siciliaanse maffia, de luitenant van Luciano Liggio, die toen nog beschouwd werd als het hoofd van de Corleone-clan. Er waren oude foto's van Totò Riina, maar ik herinner me nog heel goed dat het tijdschrift had geprobeerd met behulp van een computer het gezicht te reconstrueren van een van de beruchtste maffiosi, die tegelijkertijd onbekend was. Ze hadden de enige foto gebruikt die er van de maffiabaas circuleerde. Door uit te gaan van een foto van een erg jonge Bernardo Provenzano – een vierkant gezicht onder een blonde kuif – ontstond door middel van computeranimaties het virtuele ontwerp van een man die inmiddels heel wat ouder was. Een opvallend, ovaal gezicht, een onverzorgde baard, kort haar. Kortom, een profiel dat ik dacht te herkennen. Ja, die man kende ik en ik kende hem al behoorlijk lang: voor mij was hij ingenieur Lo Verde, een man die al jaren met mijn vader omging, die vaak bij ons thuis kwam, die samen met mijn vader lunchte, die hem zelfs kwam opzoeken in het huis van mijn grootouders in Baida. Een vriend, iemand van de familie, door mijn vader, christen-democratisch politicus, raadslid en burgemeester, beschouwd als adviseur en vertrouwensman, met wie hij zelfs indrukken en

ideeën uitwisselde over het stadsbestuur. Was het mogelijk dat die Lo Verde, die zachtaardige man die me tikjes op mijn wang gaf en me aanmoedigde mijn vader niet te gehoorzamen, de verschrikkelijke, wrede moordenaar was die ze in het blad beschreven?

Ik piekerde een tijdje over mijn 'ontdekking': ik keek via de spiegel naar het aandachtige gezicht van mijn vader die zijn eigen gedachten had, terwijl Lo Piccolo hem masseerde, en ik probeerde me voor te stellen wat zijn reactie zou zijn als ik hem zou vragen of mijn vermoeden terecht was. Die gelegenheid deed zich voor toen we een keer in de auto zaten. Trouw aan mijn provocerend karakter vroeg ik: 'Hebt u de foto's gezien in *Epoca*? Vertel me de waarheid, papa, lijkt die man niet op ingenieur Lo Verde? Wat heet, is hij dat niet?'

Hij bewoog niet, als een sfinx, zei niets en keurde me geen blik waardig. Een lange stilte was nodig om het juiste antwoord te vinden en dat kwam na een eindeloos lijkende pauze. Hij zei geen ja en geen nee, maar het was duidelijk dat hij me gelijk gaf. Daarna voelde hij de behoefte er een waarschuwing aan toe te voegen, een waarschuwing dat ik beslist mijn mond moest houden omdat het een uiterst gevaarlijk onderwerp was, want: 'Denk eraan dat je je niet mag vergissen, zelfs ik kan je niet beschermen voor dit soort zaken.' Kennelijk was hij bang voor mijn onstuimige karakter. Hij vond me, en misschien wel terecht, een kleine opschepper met een grote mond, daarom was hij bang dat ik op de een of andere manier zou gaan opscheppen – misschien wel als ik ruzie had met leeftijdgenoten – over de contacten die mijn vader had met een van de leiders van *cosa nostra*. Het werkte overigens zo in Palermo: in de discotheken en clubs waar gewone mensen en maffia met elkaar omgingen, deden de jongens gewichtig en gedroegen zich als baasjes. Ze scheidten op over vriendschappen die normaal niet ter sprake mochten komen, om aanzien en respect af te dwingen. Daarom

was hij bang dat ook ik op de een of andere manier kon gaan ‘bluffen’: als ik tegenover personen die echt platvloers waren te koop zou lopen met vriendschappen, dan zou ik een bom doen afgaan door te onthullen dat mijn vader als een broer met ‘don Binnu’ Provenzano omging?

In zijn gebarricadeerde schuilplaats in Bologna, met lijfwachten voor de deur, vertelt Massimo Ciancimino over zijn ‘verloren onschuld’. Hij was nog een jongen toen er een nog onbekende wereld voor hem openging door het verplichte verblijf in de kapperszaak van Lo Piccolo. Tot die ochtend had Massimo als een normaal kind naar zijn vader gekeken, een kind verwickeld in het traditionele generatieconflict met een bezitterige vader. Een gewelddadige en autoritaire vader bovendien, veelbesproken en politiek controversieel, maar alles welbeschouwd, iemand die wel ‘voordeel’ oplevert door privileges die zijn politieke systeem familie en vrienden biedt.

Massimo is nu zevenenveertig jaar en eveneens vader van een kind, dat hij Vito (Vito Andrea om precies te zijn) heeft genoemd, naar zijn vader, en daarmee verried hij – ondanks de tegenslagen en misverstanden – dat hij zeer gehecht was aan zijn vader en dat hij de gevolgen van een wel zeer Siciliaanse opvoeding uiteindelijk accepteerde. Er zijn bijna dertig jaar verstreken sinds hij in *Epoca* dat alarmerende bericht las dat zijn leven overhoop haalde. Daardoor is hij nu een geprivilegieerde getuige van een tijdperk dat al meerdere malen in de kranten is opgetekend, maar dat in werkelijkheid nog zieker was dan we ons ooit hadden voorgesteld.

Vanaf het moment dat Massimo de ware identiteit ontdekte van ingenieur Lo Verde nam hij geleidelijk de rol op zich van stille uitvoerder van de strategie van zijn vader, van de instructies die het gevolg waren van de synergie tussen politiek en mafia, tussen Ciancimino en Provenzano. Eerst was hij begeleider

en daarna werd hij 'postbode' voor die twee mannen. De gevaarlijke omzwervingen lieten hem de schandelijke vermenging van maffia en politiek aan den lijve ondervinden: de dubieuze projectontwikkelaars, de heren van de grote aanbestedingen, de corrupte bureaucraten, de capi van cosa nostra die ook toen ze voortvluchtig waren bij zijn vader thuis de toekomst van de openbare werken kwamen bespreken, of een illegaal economisch succes kwamen vieren. Lima, de neven Salvo, de familie Cassina, de familie Vaselli, de bouwaannemer Vassallo en de onafscheidelijke 'bouwmaterialenleveranciers' Bonura en Buscemi. Het waren de grote maffiacapi die aan de tafel zaten waar de zaakjes werden verdeeld. Kortom, het 'systeem-Ciancimino' en het zeer gelukkige Palermo van die roerige jaren dat van perifeer gelegen microkosmos zelfs tot in Rome en verder weg uitdijde als een spinnenweb, in staat zelfs de regering in de hoofdstad voor de gek te houden en te infiltreren in het netwerk van de economische potentaten in het bedrijvige noorden. Vermogens die uit het niets opdoken en naar Zürich gebracht werden, of zelfs naar de Verenigde Staten en Canada, zoals duidelijk wordt uit het verhaal van Massimo Ciancimino, maar ook uit dat van zijn broer Giovanni, die zich hun gezinsleven minutieus herinnert.

Dit alles vormt slechts de voorgeschiedenis van een verhaal dat nog niet voltooid is, een troebel verhaal dat voor Italië onnoemelijk vaak nationale rouw betekende, bloedbaden uitgevoerd door de maffia opdat de staatsrepressie zou stoppen, en de onderhandelingen tussen staat en maffia die daaraan een einde moesten maken. Een dodelijk spel dat door Vito als bemiddelaar en boodschapper van Riina en Provenzano werd gespeeld, maar ook door Massimo als getuige en tussenpersoon voor de schaamteloze contacten tussen personages die lijken voort te komen uit de verbeelding van de schrijver van een dikke thriller: de agenten die in het geheim optraden, Lo Verde, in

de rol van 'gematigde maffiabaas', en de bloeddorstige Riina. En de mysterieuze 'signor Franco' – de verborgen regisseur van het spel, die belangrijke, oude man die jarenlang in de buurt van het 'systeem-Ciancimino' verkeerde en die daar ook een rol in had. Massimo volgde stap voor stap het ontstaan en de voortgang van de onderhandelingen tussen staat en maffia, en was opletend het evenwicht niet te verstoren. Daarom is het leven van Massimo Ciancimino veranderd. Nog steeds wordt hij achtervolgd door de schaduw van Lo Verde, maar hij is ook helemaal niet gerust op de aanwezigheid van een nog altijd identiteitsloze signor Franco. Zijn verhaal zal vervreemdend werken, bijna alsof het geen betrekking heeft op hemzelf, maar op een andere persoon. Zonder een vorm van betrokkenheid, sentimentaliteit of emoties, verborgen – zo dat al zou kunnen – achter ironie die soms elke voorzorgsmaatregel overwint. Giovanni is daarentegen nauwgezet, op het pietluttige af, maar ook behoedzaam om niet al te riskante details te onthullen.

Boezemvrienden

MASSIMO: De relatie van mijn vader met de maffia draaide vooral om zijn vriendschap met Bernardo Provenzano. Dit betekent niet dat hij geen andere mensen uit die kringen ontmoette, bijvoorbeeld een zekere don Pino Abbate. Ik herinner me hem omdat hij ons naar huis stuurde – overtuigd van de miraculeuze eigenschappen van sinaasappelen en citroenen – met tonnen citrusvruchten die nuttig waren om een cholera-epidemie te voorkomen die aangekondigd was, maar nooit uitbrak. Hij had veel kennissen en maar heel weinig vrienden. Je zou kunnen zeggen dat de contacten die hij had met de verschillende leden van cosa nostra enigszins opgelegd waren door wat we omgevingsfactoren zouden kunnen noemen die met politiek en bestuurlijke